

**PILATUS CHARKOVBAN.** Ez év szeptemberében zajlott le Moszkvában az írók kongresszusa Gorkij elnöklésével és minden számbavehető nép és ország haladó szellemű íróinak jelenlétében. Nem kisebb nevek szerepeltek a meghívottak listáján, mint M. Gold, I. Ehrenburg, Malraux, hogy a még nevesebbeket ne is említsem. A magyar haladó irodalmat Nagy Lajos és Illyés Gyula képviselték, egyeseknek határozott bánatára, másoknak legteljesebb meglegedésére. Voltak, akik kifogásolták a rendezőbizottság választását, amely éppen Nagy Lajosra és Illyés Gyulára esett, de csak azon egyszerű okból, hogy ők maguk melőzve lettek. Egyszóval, mint ahogy látható, nem volt komoly az eset. Objektív szemlélője a dolgoknak mindent a legteljesebb rendben talált, hisz e kongresszus célja egyéb, kulturális céljától eltekintve, azt a kívánságot is célozta, hogy meglehetősen publicitással bíró írók legyenek a vendégek, akik nem csupán sarokba állított kávéházi asztalok mellett, szájató barátok okulására adják majd elő tapasztalataikat, de széles körben elterjedt lapokban azokat közzé is teszik. Kétségtelen, Nagy Lajosnál és Illyés Gyulánál voltak nagyobb rajongói is irodalmi körökben az új gazdasági és kulturális rendnek, viszont okos megfontolás vezethette a rendezőket, amikor úgy gondolták, az ő részükre úgy sincs semmi új mondanivalónk, ők az egészet betéve tudják, meggyőződéses emberek számára igazán nincs semmi új mutogatnivalónk. A választás tehát, akárhogy is csürjük, csavarjuk korrekt volt és minden orientációt maradéktalanul kielégítő. Illyés Gyula beszámolója már kötetben meg is jelent, „Oroszország, uti jegyzetek“ címen, míg Nagy Lajos a Szabadság című hetilap hasábjain ismerteti benyomásait heti folytatásokban. Nézetem szerint a vita, amely annakidején, szinte elvi horizontokat érintve megindult az érdemlegesség szempontját tisztázandó, csak a tudósítók beszámolóinak olvasása után kecsegtet megoldással. Illyés Gyula utijegyzeteinek olvasása közben művészileg is a legnagyobb meglepetések érik az olvasót, beszámolója a Szovjet gazdasági és kulturális eredményeiről, kísérleteiről, céljairól pedig egy világosfejű, tisztaszavú szemlélő beszámolója. Már ahogy magához a delikát témához hozzányult, tiszta művészet, értve a tiszta művészet alatt, hogy becsületes és minden emberi megnyilvánulással szemben megértő és jóindulatú. Nem, arról szó sincsen Illyés kötetében, hogy világ proletárjai egyesüljete, „Pisitye právdu“ — Irtátok meg az igazságot, ez áll beszámolója legelőjén. Illyés ehhez is tartja magát, az igazságot írja, azt az igazságot, amely magában foglalja a homályban is a derengő fényt, a nélkülözésben is egy jobb sors reményét, a vitákból is félreérthetetlenül kicsengő Igent! Kár is vitatkozni ezen, a tárgyak és elméletek talán félelmetesek, hideg tapintásuak és egy más világ számára idegenszerűen ellenszenvesek, de maga a megelevenedett élet, az már joggal számíthat egy másik világból, ha csak rövid látogatásra is elszakadt szemlélő megértésére. Illyés Gyula szemléletében van perspektíva, és ez a perspektíva az Egon Erwin Kisch-ek, az Ehrenburgok és a Knikerbockerok fajtájából való. A nagy riportok minden költői vonását viseli magán ez az utijegyzet. Folytathatnám még lendületes sorokon át Illyés Gyula beszámolójának dicséretét, ha csak erről volna szó. De sajnálatos módon szó van még arról a 10.000 kilométerről is, amit Nagy Lajos is megtett Oroszország földjén és amelyre heti adagolásban a Szabadság című lap hasábjain visszaemlékezik. E másik tudósító, szinte megáll az ember esze, e visszaemlékezéseiben egyébről sem ír, mint hogy itt is rossz volt a fekete, meg ott is rossz volt a fekete, a pincérek borotvátlanok voltak és a szovjetkávéházban az Internacionálé helyett Kálmán Imre Bajadérját játszotta a zenekar, nesze neked Rósenfeld! Első közleményében nem kevesebbszer,

mint háromszor számol be, sajnos, elmaradt és meg nem valósított elhatározásáról, hogy mielőtt továbbfolytatná útját, visszafordul, háromszor bánja meg, hogy betette lábát Oroszország földjére, bár inkább Balatonzamárdiba ment volna nyaralni, vagy Hévizre a csúzosok közé. Mit akar ezzel jóvátenni, kiket akar ezen közleményeivel felvilágosítani és megnyugtani fordult álláspontjáról? Ez elemzések szempontjai még polgári olvasók és írók előtt is csak orvosilag magyarázhatók. Kétségbevonom, ha valaki mondjuk a pápuák, zambéziek, veddahok és a kelet-indiai emberevők földjére indul, különösképpen abban az esetben, ha ez kimondottan egyik, vagy másik törzsfőnök kivánságára történik, hasonló eszközökkel számol be az ott uralkodó emberevői állapotokról. Természetes, hogy a költészet más, mint a valóság, de kétségbeesett szempont, ha valaki létjogosulatlanak, ostobának és elhibázottnak tartja mondjuk a felhőkarcoló építését azon egyszerű oknál fogva, mert ő maga szédül a felhőkarcoló tetején. Mondanivalók és forma végzetesen egybekapcsolódnak, feketekávés riportból megírás szempontjából sem lehetett irodalmi remekmű. Ha valaki a Dnyeprogosz, a Bolsevo és egyéb kísérleti eredmények földjén csak a borotvátlan pincéreket, Kálmán Imre Bajadérját és a kozmás feketét látja, önkénytelenül is eszünkbe juttatja A. France novellájának hőstét, Pilátust, aki palesztinai küldetéséből visszatérve Rómába az érdeklődők előtt még csak Krisztus nevére sem emlékezik. Évszázadunk legnagyobb kísérlete tárult ki szemei előtt, a hitetlen író becsukta szemét és nem kívánta meglátni azokat. Mindnyájunk örömeire visszatért körünkbe, tarsolyában Dobelhoff Lilihez is méltatlan utipodgyásszal, rossz szájjal a feketétől, de végre is felfedezve, ha mást nem is, de saját magát és a haladással, minden számbavehető emberi fejlődéssel élesen szembenálló érzületeit. De végre, mint eredményképpen felfedezte saját magát és ez is valami. Meggyőződésünk, hogy intő soraira a jövőben kifogástalan feketével kínálja meg látogatóit a Szovjet, éberem fog őrködni a jövőben a vendégeknek szervirozott fekete minőségére és e sajnálatos esetből kifolyólag a hibát jóváteendő, még talán egy kávébrigád is alakul. Kávébrigád alakul, a pincérek jampecosra kiborotválkoznak, de viszont a gyárak helyét felveri a gaz és a filmszínházakban intézményesen émelítő operetteket forgat az életbe is beleunt gépész. Valóban, ideális világ! A kérdés csak az, mi lenne akkor a különbség Charkov és mondjuk az Amazon parti Tabatinga között?

Remenyik Zsigmond

**E**GY UTOPISTA REGÉNY. Egy utópista regényről kell ezuttal beszélnünk. Az alkalom meglehetősen ritka, mert napjaink reális irodalma gyéren termeli az utópisztikus szépirodalmat. Csak olyan viharvert irodalmi sarlatánok, mint Wells, lendülnek túl az észszerű fantázia korlátain és ez a szellemi akrobatika mindig fölöttébb gyanússá válik: az izzadságos erőmutatvány a realitások felől igyekszik maga felé terelni a közfigyelmet. A valóság és az utópia között ennyi mindössze a vonatkozás.

Egy erdélyi könyv van a kezünk között, *Ligeti Sándor* írta, címe: *A bűvös erszény*. (Pharos könyvkiadó, Kolozsvár, 1934.) Utópisztikus regény és a kérdés, ami most legelső sorban felvetődik, ez: ennek az utópista írónak is az a szándéka, hogy meghamisítsa a valóságot?

A regény előszóírója, Salamon László *A bűvös erszényt* az utópisztikus regények ama kategóriájába sorozza, amely a kor valóságainak elemeit szintetizálja, tehát csak napjaink realitásainak pontos ismeretére, a gyötrelmes és mégis biztató események szövevényének tudományos elemzésére építheti rá ama látomásait, amelyek csak addig látomások, míg a dolgok kényszerre, párosulva a legjobbak akarásával, a tömegek